

دانشگاه پیام نور

مرکز اردکان

دانشکده‌ی علوم انسانی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه:

مقایسه تطبیقی خسرو و شیرین نظامی و شیرین و خسرو هاتفی

استاد راهنما:

دکتر مریم السادات اسعدی

استاد مشاور:

دکتر مرضیه زارع زردینی

نگارش:

حلیمه تونک

خرداد ۱۳۹۱

رسالة محمد

تقدیم به:

پدر و مادر

خداک را بسے شاکرم که از روک کرم، پدر و مادرک فداکار نصیبم
ساخته تا در سایهک درخت پربار وجودشان بیاسایم و از ریشهک آن‌ها
شاخ و برگک گیرم و از سایهک وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش
نمایم. والدینے که بودنشان تاج افتخارک است بر سرم و نامشان دلیله
است بر بودنم، چرا که این دو وجود، پس از پروردگار، مایه هسته‌ام
بوده‌اند دستم را گرفتند و راه رفتن در این وادک زندگے پر از فراز و نشیب
را به من آموختند. آموزگارانه که برایم، زندگے بودن و انسان بودن را
معنا کردند...

سپاس گزارے:

سپاس ہے کران پروردگار یکتا را کہ ہستے مان بخشید و بہ طریق علم و دانش رہمونمان شد و بہ ہمنشینے رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشہ چینے از علم و معرفت را روزیمان ساخت. نمے توانم معنایے بالاتر از تقدیر و تشکر بر زبانم جارے سازم و سپاس خود را در وصف استادان خویش خانمہا دکتر اسعدے و دکتر زارع اساتید راہنما و مشاورم آشکار نمایم، کہ ہر چہ گویم و سراپیم، کم گفتمہ ام.

سپاس اساتید گروہ زبان و ادبیات فارسے پیام نور مرکز اردکان بہ ویژہ سرکار خانم دکتر آسیہ ذبیح نیا عمران، و مدیر محترم گروہ آموزشے، جناب آقاے دکتر شکیبافر. و سپاس خوبانے را کہ رسالت داورے دارند و در جایگاہ تشخیص عادل ترین اند.

تشکر ویژہ از خواہرم ناہید و برادرم عباس کہ با حمایتہاک بے-دریغشان یارے گر من در رسیدن بہ این ہدف بودند.

تشکر از دوست خوبم نگین محمدے نافچے.

چکیده

نظامی گنجوی، داستان سرای بزرگ گنجه، در قرن ششم با به نظم درآوردن داستان‌های کهن ایرانی و عربی از جمله خسرو و شیرین توانست با ایجاد مضمون‌های تازه و بدیع، در قالب استعاره‌ها و تشبیه‌های زیبا و دل‌انگیز، به جایگاه خاصی در ادبیات غنایی دست پیدا کند. به طوری که تا قرن‌های متمادی، همواره شاعران بی‌شماری به تقلید از آثار این استاد بزرگ پرداختند.

خسرو و شیرین، از جمله داستان‌های ایرانی مربوط به اواخر دوره ساسانی است که، در کتاب‌هایی مانند: المحاسن و الاضداد جاحظ، عُمرالسیر ثعالبی، تاریخ بلعمی و شاهنامه‌ی فردوسی ذکر شده است. هاتفی جامی، شاعر قرن نهم از جمله معدود شاعرانی است که در تقلید و نظیره‌گویی از داستان شیرین و خسرو نظامی بسیار موفق بوده است.

پژوهش حاضر در کنار معرفی دو شاعر، به مقایسه‌ی تطبیقی دو منظومه، جهت‌گیری‌های تازه‌ی هاتفی در داستان، برخی مختصات و عناصر داستانی در دو منظومه، تفاوت‌ها و شباهت‌های دو منظومه از لحاظ فرم، محتوا و مضمون، و نیز به بررسی و تطبیق دو منظومه از دیدگاه دو علم بیان و بدیع می‌پردازد.

واژگان کلیدی: نظامی، هاتفی، عناصر داستان، مضمون، توصیف، خسرو و شیرین، شیرین و خسرو.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱

فصل اوّل: کلیات

۱-۱- بیان مسأله	۴
۱-۱-۱- شرح ابعاد مسأله	۴
۱-۲- پرسش اصلی	۵
۱-۳- پرسش فرعی	۵
۲-۱- سوابق و پیشینه‌ی تحقیق	۵
۳-۱- فرضیه‌ها	۶
۴-۱- اهداف تحقیق	۶
۴-۱-۱- اهداف کلی	۶
۴-۱-۲- اهداف جزئی	۷
۴-۱-۳- اهداف عملی	۷
۴-۱-۴- داشتن هدف کاربردی برای بهره‌وری	۷
۱-۵- جنبه‌ی نوآوری و جدید بودن تحقیق	۷
۱-۶- روش کار	۸
۱-۶-۱- نوع و روش تحقیق	۸
۱-۶-۲- شیوه جمع‌آوری اطلاعات	۸
۱-۶-۳- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۸

فصل دوّم: زندگی، شخصیت، و جنبه‌های هنری شعر نظامی و هاتفی

- ۱۰ ۱-۲ - بخش اوّل: نگاهی به زندگی، احوال و آثار نظامی.
- ۱۰ ۱-۱-۲ - زندگی نامه‌ی نظامی.
- ۱۱ ۳-۱-۲ - مذهب و اعتقاد نظامی.
- ۱۳ ۴-۱-۲ - شرح آثار نظامی.
- ۱۵ ۵-۱-۲ - زبان و بیان نظامی.
- ۱۶ ۶-۱-۲ - سبک شعر نظامی.
- ۱۷ ۲-۲ - بخش دوّم: نگاهی به زندگی، احوال و آثار هاتفی.
- ۱۷ ۲-۱-۲ - شرح احوال هاتفی.
- ۱۸ ۳-۱-۲ - مذهب و عقاید و اخلاق هاتفی.
- ۱۹ ۴-۱-۲ - آثار هاتفی.
- ۲۴ ۵-۱-۲ - شیوه‌ی بیان هاتفی.

فصل سوّم: بررسی و تحلیل خسرو شیرین نظامی و هاتفی

- ۲۹ ۱-۳ - اهمّیت نظامی در داستان سرایی.
- ۳۱ ۲-۳ - خلاصه‌ی از داستان خسرو و شیرین نظامی.
- ۳۲ ۱-۲-۳ - توصیف شیرین از زبان شاپور و آغاز دلدادگی خسرو.
- ۳۳ ۲-۲-۳ - رفتن شاپور به ارمن به طلب شیرین.
- ۳۴ ۳-۲-۳ - نمودن شاپور صورتِ خسرو به شیرین.
- ۳۵ ۴-۲-۳ - شاپور در لباس مُغان.
- ۳۵ ۵-۲-۳ - رفتن شیرین به شکار و گریختن به مداین.
- ۳۶ ۶-۲-۳ - گریختن خسرو از هرمز و رفتن به ارمن.

۳۷ ملاقات خسرو و شیرین کنار چشمه‌سار.....
۳۷ رسیدن شیرین به مشکوی خسرو.....
۳۹ خبر یافتن خسرو از واقعه‌ی هرمز و بازگشتن به مداین.....
۴۰ گریختن خسرو از بهرام و رفتن به ارمن.....
۴۱ رسیدن خسرو و شیرین در شکارگاه به هم.....
۴۱ پیوند خسرو با مریم.....
۴۲ نبرد خسرو با بهرام چوین و شکست دادن او.....
۴۳ پیغام خسرو به شیرین از زبان شاپور.....
۴۴ داستان فرهاد و شیرین.....
۴۸ عنوان نامه‌نگاری‌های خسرو و شیرین در منظومه‌ی نظامی.....
۴۸ قصه‌ی شکر اصفهانی.....
۵۰ احوال شیرین در دوری از خسرو.....
۵۰ رفتن خسرو به شکار و راندن به قصر شیرین.....
۵۱ پرسش و پاسخ‌های میان خسرو و شیرین نظامی.....
۵۳ رفتن شیرین به دنبال خسرو.....
۵۳ غزل‌سرایی نکیسا از زبان شیرین و بارید از زبان خسرو.....
۵۴ عروسی خسرو و شیرین.....
۵۵ زندانی شدن خسرو به دست شیرویه.....
۵۵ کشته شدن خسرو.....
۵۶ فرجام کار شیرین.....
۵۷ خلاصه‌ی منظومه شیرین و خسرو هاتفی.....
۵۷ سیماهای آفریده هاتفی.....
۵۸ چکیده داستان شیرین و خسرو هاتفی.....
۵۹ آغاز دلدادگی خسرو از زبان هاتفی.....

۵۹ ۲-۲-۵-۳- نشانیدن نهال محبت خسرو در دل شیرین توسط شاپور.
۶۰ ۳-۲-۵-۳- رفتن خسرو به شکار و دیدار با شیرین.
۶۱ ۴-۲-۵-۳- نبرد خسرو با بهرام چوبین و شکست دادن او.
۶۱ ۶-۳- گرفتار شدن فرهاد در دام عشق شیرین.
۶۶ ۵-۲-۵-۳- عنوان نامه نگاری ها شیرین و خسرو به هم در منظومه هاتفی.
۶۶ ۶-۲-۵-۳- رفتن خسرو نزد شیرین و نا امید باز گشتن.
۶۷ ۷-۳- پیوند خسرو و شکر اصفهانی.
۶۸ ۷-۲-۵-۳- احوال شیرین در دوری از خسرو.
۶۸ ۸-۲-۵-۳- پیوند شیرین و خسرو.
۶۹ ۹-۲-۵-۳- کشته شدن خسرو به دست شیرویه.
۷۰ ۱۰-۲-۵-۳- سرانجام عشق شیرین.

فصل چهارم:

مقایسه و تجزیه و تحلیل ساختار داستانی خسرو و شیرین و شیرین و خسرو

۷۴ ۱-۴- انگیزه‌ی نظامی و هاتفی از سرودن خسرو و شیرین.
۷۶ ۲-۴- خسرو و شیرین در آینه‌ی نگاه دو شاعر.
۷۶ ۳-۴- زبان و بیان در خسرو و شیرین.
۷۸ ۴-۴- درون مایه داستان خسرو و شیرین به تحریر دو شاعر.
۸۰ ۵-۴- جهت گیری‌های تازه‌ی هاتفی در بازآفرینی برخی صحنه‌ها.
۸۹ ۱-۵-۴- صحنه‌های داستان خسرو و شیرین و شیرین و خسرو.
۹۵ ۶-۴- تجزیه و تحلیل.

فصل پنجم:

تطبیق دو منظومه از لحاظ برخی عناصر داستانی و ساختار صوری و محتوایی

- ۹۸ ۱-۵- مکان داستان.....
- ۹۹ ۲-۵- زاویه دید.....
- ۱۰۰ ۳-۵- شخصیت.....
- ۱۰۲ ۱-۳-۵- شخصیت‌های داستان خسرو و شیرین نظامی و شیرین و خسرو هاتفی.....
- ۱۰۸ ۴-۵- لحن.....
- ۱۱۲ ۵-۵- ساختار صوری و محتوایی داستان به قلم دو شاعر.....
- ۱۱۵ ۶-۵- گذری اجمالی بر چگونگی ساختار زمانی، مکانی و موضوعی دو داستان.....
- ۱۱۶ ۱-۶-۵- مضامین مشابه.....
- ۱۲۳ ۲-۶-۵- مضامین متفاوت.....

فصل ششم:

بررسی و تطبیق انواع توصیف در صحنه‌های دو داستان

- ۱۳۴ ۱-۶- انواع توصیف در دو منظومه.....
- ۱۵۰ ۲-۶- نتیجه.....

فصل هفتم:

بررسی و تطبیق دو منظومه از دیدگاه علم بیان و بدیع

- ۱۵۲ ۱-۷- بیان.....
- ۱۵۳ ۱-۷-۱- تشبیه.....
- ۱۵۴ ۱-۷-۲- استعاره.....

۱۵۵ مجاز -۳-۱-۷
۱۵۶ کنایه -۴-۱-۷
۱۵۷ بدیع -۲-۷
۱۵۷ آرایه‌های لفظی -۱-۲-۷
۱۵۷ سجع -۱-۱-۲-۷
۱۵۸ جناس -۲-۱-۲-۷
۱۵۹ آرایه‌های معنوی -۲-۲-۷
۱۵۹ تضاد -۱-۲-۲-۷
۱۶۰ مراعات النظیر -۲-۲-۲-۷
۱۶۰ ایهام -۳-۲-۲-۷
۱۶۱ ارسال المثل -۴-۲-۲-۷
۱۶۲ سؤال و جواب -۵-۲-۲-۷
۱۶۳ تلمیح -۶-۲-۲-۷
۱۶۴ اغراق -۷-۲-۲-۷
۱۶۶ نتیجه -۳-۷

فصل هشتم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۶۸ نتیجه -۱-۸
۱۷۱ فهرست منابع
	چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

۴۸ عنوان نامه‌نگاری‌های خسرو و شیرین در منظومه نظامی.....	۱۵-۲-۳
۵۱ پرسش و پاسخ‌های میان خسرو و شیرین در منظومه نظامی.....	۱۸-۲-۳
۵۳ غزل‌سرایی نکیسا و باربد از زبان خسرو و شیرین در منظومه نظامی.....	۲۰-۲-۳
۶۶ عنوان نامه‌نگاری‌های شیرین و خسرو به هم در منظومه هاتفی.....	۵-۲-۴-۳
۸۹ صحنه‌های داستان خسرو و شیرین و خسرو.....	۱-۵-۴
۱۰۲ شخصیت‌های داستان خسرو و شیرین نظامی و خسرو هاتفی.....	۱-۳-۵

مقدمه

ادبیات غنایی در اصل اشعاری است، که شاعر به مدد آن احساس و عواطف شخصی خود را مطرح می‌کند. در زبان‌های فرنگی از آن‌جایی که این اشعار با بربط خوانده می‌شد، به آن اشعار غنایی یا لیریک می‌گفتند. حال اگر این اشعار طولانی باشد به آن شعر غنایی نمایشی می‌گویند، و علت نام‌گذاری آن به این نام این است که، شعر وقتی طولانی می‌شود که متضمن داستانی باشد. در ایران از آن‌جایی که هنر نمایش رواج نداشته است، به این نوع اشعار غنایی داستانی می‌گویند. (شمیسا، ۱۳۸۹: ۱۲۷-۱۳۴)

از جمله موضوع‌های مورد بحث در اشعار غنایی، لذت‌ها و شادی‌های ناشی از دست نیافتن به آرزوها و دنیای آرمانی و مطلوبی است که شاعر در پی آن است. (رزمجو، ۱۳۷۰: ۶۷)

علاقه به داستان‌های عاشقانه در ادبیات فارسی به زمان کسایی مروزی، رودکی سمرقندی و عنصری بر می‌گردد. چنان‌که در همین دوره استاد بزرگ طوس، فردوسی نخستین داستان‌های عاشقانه چون بیژن و منیژه، خسرو و شیرین، زال و رودابه را به تصویر کشید، همین داستان‌هاست که بعدها سرمشق شاعران دیگر قرار گرفت و شاخ و برگ تازه به آن داده و آن‌ها را به گونه‌ی دیگری بازآفرینی کردند. به تدریج اشعار عاشقانه از اواسط قرن سوم هجری، یعنی از زمان پیدایش شعر دری رواج یافته و دوره‌ی کمال آن به قرن چهارم برمی‌گردد. تا این‌که با ظهور نظامی در قرن ششم ادبیات داستانی غنایی دوره‌ی جدیدی از حیات خود را از سر گرفت. او از جمله‌ی شاعران صاحب سبکی است که توانست با به نظم کشیدن بسیاری از داستان‌های کهن از جمله: خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر و ... توجه شاعران پس از خود را به ادبیات داستانی غنایی جلب کند. قدرت تخیل نظامی در توصیف و صحنه‌پردازی در قالب استعارها و تشبیه‌های حسّی و لطیف به حدّی بود که به استاد بی‌بدیل استعاره پرداز شهرت یافت.

اگر چه داستان‌سرایی در زبان فارسی به وسیله‌ی نظامی شروع نشد، اما تنها شاعری که توانست این نوع از شعر - یعنی تمثیلی - را در زبان فارسی به حدّ اعلای تکامل برساند نظامی است. مهارتی

که نظامی در تنظیم و ترتیب منظومه‌های خویش به‌کار برده است، باعث شد که به زودی آثار او مورد تقلید شاعران پس از او قرار گیرد و این تقلید از قرن هفتم به بعد آغاز شد و در همه‌ی دوره‌های ادبی زبان فارسی ادامه یافت. نخستین و بزرگترین مقلد او، امیر خسرو دهلوی است. و پس از او خواجو، جامی، هاتفی، وحشی بافقی، عرفی و... را می‌توان نام برد. (شکیبا، ۱۳۷۵: ۱۰۷)

در قرن نهم، تقریباً ۲۲۰ سال پس از نظامی، هاتفی جامی به تقلید از خمسه‌ی نظامی، از جمله شیرین و خسرو، همّت گماشت. با توجه به اهمیت داستان غنایی در ادب فارسی و جایگاه نظامی در میان شاعران داستان‌پرداز، این پژوهش بر آن است در کنار معرفی دو شاعر، به بررسی تطبیقی دو اثر خسرو و شیرین و شیرین و خسرو از لحاظ شباهت‌ها و تفاوت‌ها، عناصر و مختصات داستانی، چگونگی صحنه‌آرایی توسط دو شاعر، انواع مضمون‌های به‌کار رفته در دو منظومه، از لحاظ زیبا شناسی نیز در دو حوزه‌ی علم بیان و بدیع به بررسی می‌پردازد.

فصل اول:

کلیات

۱-۱- بیان مسأله

۱-۱-۱- شرح ابعاد مسأله

ظهور اشعار غنایی و بزمی به نخستین روزگار پیدایش شعر دری باز می‌گردد، اما دوره‌ی رواج و شیوع آن مربوط به قرن چهارم به بعد می‌باشد. در قرن ششم با ظهور نظامی گنجوی شعر غنایی به اوج کمال خود می‌رسد. او با سرودن خمسه شهرت چشم‌گیری پیدا می‌کند. به گونه‌ای که منظومه‌های این شاعر بزرگ بعدها مورد تقلید شاعران بی‌شماری قرار می‌گیرد. هاتفی جامی شاعر قرن نهم از معدود افرادی است که در نظیره‌پردازی و تقلید از داستان‌های نظامی گنجوی به ویژه خسرو و شیرین، بسیار موفق بوده است.

آثار نظامی و هاتفی سرشار از نکته‌ها و استعاره‌های ارزشمند ادبی در زمینه‌های مختلف است و تاکنون تحقیق جامعی درباره‌ی این بُعد یعنی بررسی تطبیقی میان خسرو و شیرین نظامی و شیرین و خسرو هاتفی صورت نگرفته است. نگارنده‌ی این پایان‌نامه با توجه به علاقه‌مندی برآن شد در این باره به تحقیق و پژوهش پردازد.

این پژوهش بر آن است، با بررسی تطبیقی دو اثر مذکور شباهت‌ها و تفاوت‌ها، عناصر و مختصات داستانی، چگونگی صحنه آرایبی توسط دو شاعر، انواع مضمون‌های به کار رفته در دو منظومه، را یافته و در عین حال از لحاظ زیبا شناسی نیز در دو حوزه‌ی علم بیان و بدیع به بررسی می‌پردازد.

تطبیق این دو اثر صرف داستان بودن مورد نظر نیست؛ بلکه تحلیل محتوایی و فرم نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱-۲- پرسش اصلی

- وجوه شباهت و تفارق در دو داستان خسرو و شیرین نظامی و خسرو هاتفی از لحاظ فرم، محتوا، مضمون، چگونه است؟

۱-۱-۳- پرسش‌های فرعی

۱- ویژگی‌های سبکی داستان «خسرو شیرین و شیرین و خسرو» از جنبه‌های ادبی و فکری چیست؟

۲- ساختار داستانی «خسرو و شیرین و شیرین و خسرو» چگونه است؟

۳- عناصر داستانی مانند شخصیت، روایت، زمان و مکان و ... در این دو داستان دارای چه ویژگی‌هایی است؟

۲-۱- سوابق و پیشینه‌ی تحقیق

برخی مقاله‌های نوشته شده در این زمینه:

۱. ابراهیمی، مرضیه (۱۳۹۰)، نقد و تحلیل منظومه‌ی شیرین و خسرو هاتفی، یزد: دانشگاه یزد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی.

۲. انعام، الحق کوثر، (۱۳۴۲)، عبدالله هاتفی، هلال، شماره ۴۴، آبان.

۳. جعفری، سمانه (۱۳۸۸)، شیرین‌ترین حکمت‌های خسرو روی (در غنایی‌ترین اثر نظامی - امیرخسرو و هاتفی)، پژوهش‌نامه‌ی ادب غنایی، سال هفتم، شماره ۱۳، پاییز و زمستان.

۴. سعدالله، شریف (۱۳۵۱)، مزار عبدالرحمن جامی و قبر عبدالله هاتفی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۳۱، پاییز.
۵. صالح صدیقی، اویس، (۱۳۵۰)، هاتفی خرجردی (بحثی در احوال و آثار وی)، هلال، شماره ۱۱۴، مرداد.
۶. مؤید، حشمت (۱۳۷۲)، مقلدان خسرو و شیرین نظامی، ایران شناسی، شماره ۱۷، بهار.

۱-۳- فرضیه‌ها

- ۱- هر دو اثر از جنبه‌های متعدد داستانی و روایی، نیز ساختاری و محتوایی قابل بررسی هستند.
- ۲- با آن‌که هاتفی از مقلدان نظامی است، اما جهت‌گیری‌های تازه از لحاظ بازآفرینی داستان و ساختار موضوعی برخی صحنه‌ها و حوادث در منظومه‌ی او دیده می‌شود.
- ۳- این دو داستان از جهت عناصر داستان دارای وجوه تفارق و تشابه هستند.

۱-۴- اهداف تحقیق

۱-۴-۱- اهداف کلی

- ۱- آشنایی با چگونگی روایت داستان خسرو و شیرین، توسط یکی دیگر از مقلدان نظامی.
- ۲- مشخص شدن جایگاه هاتفی در داستان در مقایسه با نظامی.

۱-۴-۲- اهداف جزئی

- آشنایی بیشتر با نظامی و هاتفی و آثار این دوتن.

- بررسی ویژگی‌های منحصر به فرد موجود در «شیرین و خسرو» هاتفی.

۱-۴-۳- اهداف عملی

شناساندن «خسرو و شیرین» و «شیرین و خسرو» به عنوان یک اثر عاشقانه و پرداختن به مختصات، عناصر داستانی و چگونگی روایت در این اثر و این‌که اصل و ریشه‌ی این داستان از کجا است؟ آیا برگرفته و تقلیدی از آثار دیگران است؟ یا اثر ابتکاری است؟

۱-۴-۴- داشتن هدف کاربردی برای بهره‌وری

این اثر می‌تواند منبع و مرجع خوبی برای معرفی هاتفی جامی و آثارش و هم‌چنین شناخت افکار و اندیشه‌هایش باشد. سعی شده است تا با تحقیق و بررسی «شیرین و خسرو» او زمینه‌ی مناسبی برای تحقیق‌های بیشتر و شناخت بهتر این شاعر شهیر فراهم آید تا این تحقیق در اختیار اقدار مختلف جامعه و مخاطبان خاص قرار گیرد.

۱-۵- جنبه‌ی نوآوری و جدید بودن تحقیق

با توجه به این‌که «خسرو و شیرین» نظامی و «شیرین و خسرو» هاتفی منبعی سرشار از موضوعات و اشارات گوناگون ادبی و عرفانی به شمار می‌آید و تاکنون تحقیقی جامع، در نقد تطبیقی این دو داستان صورت نگرفته است، این تحقیق در نوع خود بدیع و تازه است.

۱-۶- روش کار

۱-۶-۱- نوع و روش تحقیق

از آن جا که این پژوهش تحلیلی و توصیفی بوده، و روش آن کتابخانه‌ای است. برای جمع‌آوری اطلاعات از منابع مکتوب و شبکه‌های الکترونیکی نیز استفاده شده است.

۱-۶-۲- شیوهی جمع‌آوری اطلاعات

ابتدا با مراجعه به داستان « نظامی » و « هاتفی » با استفاده از روش فیش‌برداری، اطلاعات و اشاره‌های پراکنده در داستان این دو شاعر جمع‌آوری شده است، آن‌گاه با استفاده از منابع معتبر این فیش‌ها، غنی‌سازی شده و در نهایت با توجه به طرح کلی پایان‌نامه به نگارش آن با استفاده از فیش‌ها اقدام گردیده است.

۱-۶-۳- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش کار در این پایان‌نامه براساس تجزیه، تحلیل، استدلال، استنتاج، بازآفرینی و خلاصه کردن محتوای اثر نام‌برده بر مبنای کتاب‌های موجود در این زمینه و داستان « خسرو و شیرین » نظامی و « شیرین و خسرو » هاتفی است که از مهم‌ترین مباحث نظری و کاربردی در این تحقیق می‌باشد.